

Alterhaug naturreservat

i Rana kommune. Naturverdier og forslag til forvaltningsplan

Alterhaug naturreservat i Rana kommune

NATURVERDIER OG FORSLAG TIL FORVALTNINGSPLAN

Forsidefoto: Bildet er tatt fra dyrkamarka nær gården og viser i praksis hele naturreservatet inkludert almebestandet, samt miljøet rundt.

Miljøfaglig Utredning AS

Rapport 2009:8

Utførende institusjon: Miljøfaglig Utredning AS	Prosjektansvarlig: Geir Gaarder
	Prosjektmedarbeider(e): -
Oppdragsgiver: Fylkesmannen i Nordland, miljøvern- avdelinga	Kontaktperson hos oppdragsgiver: Christian Brun-Jenssen
Referanse: Gaarder, G. 2009. Alterhaug naturreservat i Rana kommune. Naturverdier og forslag til forvaltningsplan. Miljøfaglig Utredning, rapport 2009:8. 20 s. + vedlegg. ISBN 978-82-8138-338-8	
Referat: Miljøfaglig Utredning har utarbeidet miljøfaglige råd til forvaltningsplan for Alterhaug naturreservat i Rana kommune, Nordland. Miljøforvaltningen har her opprettet et naturreservat for å ta vare på en edellauvskog med forekomst av alm.	
4 emneord: Forvaltningsplan Naturreservat Rana kommune Biologisk mangfold	

Forord

Den 19.12.1969 ble Alterhaug naturreservat i Nordland vedtatt ved kongelig resolusjon. Miljøvernmyndighetene har nå som målsetting at det skal utarbeides forvaltningsplaner for slike verneområder, som skal inneholde nærmere retningslinjer for gjennomføring av forvaltningstiltakene.

Miljøfaglig Utredning as v/ Geir Gaarder har, på oppdrag fra Fylkesmannen i Nordland, miljøvernavdelinga, utført miljøregistreringer og kommet med innspill til forvaltningsplanen for Alterhaug naturreservat i Rana kommune. Bjørn Harald Larsen har bidratt med faglige kommentarer og kontroll av rapporten. Resultatene vil være et viktig grunnlag for utarbeiding av en fullstendig forvaltningsplan.

Alterhaug naturreservat ble vernet i medhold av lov om naturvern fra 1954 og har en relativt kortfattet og enkel verneforskrift sammenlignet med naturreservat opprettet etter den nye naturvernlova. Verneformålet er ikke eksplitt uttrykt, men implisitt ved kravet om at skogtypen skal opprettholdes og særlig forekomsten av alm. Utarbeidelse av skjøtsels- eller forvaltningsplaner er heller ikke nevnt, men det står ikke noe som utelukker at slike blir laget. Det vurderes derfor som korrekt å utarbeide en slik forvaltningsplan for området, der eventuelle skjøtselsforslag primært skal fremme verneformålet slik det kan forstås av verneforskrifta.

Fylkesmannen i Nordland, miljøvernavdelinga er forvaltingsmyndighet for området. Kontaktperson hos oppdragsgiver har vært rådgiver Christian Brun-Jensen.

Grunneier Marianne Sletten takkes for opplysninger om bruken av området. Sigmund Sivertsen, Vitenskapsmuseet takkes for opplysninger om soppundersøkelser i området.

Endelig forvaltningsplan blir utarbeidet og godkjent av Fylkesmannen i Nordland.

Tingvoll, 19/01 2009

Miljøfaglig Utredning AS

Geir Gaarder

Innhold

FORORD	4
INNHold	5
1 INNLEDNING	6
2 MATERIALE OG METODER.....	8
2.1 OVERORDNEDE RETNINGSLINJER	8
2.2 INNSAMLING AV INFORMASJON	8
2.2.1 Naturfaglige kvaliteter	8
2.2.2 Relevante problemstillinger	8
3 OMRÅDEBESKRIVELSE	9
3.1 GENERELLE NATURFORHOLD	9
3.2 KARPLANTEFLORA OG VEGETASJONSTYPER.....	10
3.3 LAV, MOSER OG SOPP	11
3.4 FAUNA.....	12
4 BRUKSINTERESSER	14
4.1 LANDBRUK.....	14
4.2 ANDRE BRUKSINTERESSER.....	14
5 FORVALTINGSOPPGAVER OG BEVARINGSMÅL	15
5.1 OVERORDNEDE MÅL	15
5.2 FORSLAG TIL KONKRETE BEVARINGSMÅL	15
5.3 SAMLET TILSTANDSVURDERING	16
5.4 TRUSLER MOT VERNEVERDIENE	17
5.5 GENERELLE RETNINGSLINJER FOR TILTAK I HELE OMRÅDET	17
6 OPPFØLGING AV VERNEOMRÅDET	19
6.1 OPPFØLGING AV SKJØTSELS- OG FORVALTINGSTILTAK	19
6.2 OPPFØLGING AV BEVARINGSMÅL	19
6.3 REVISJON AV FORVALTNINGSPLANEN	19
7 KILDER.....	20
7.1 SKRIFTLIGE KILDER.....	20
7.2 MUNTlige KILDER.....	20
8 VEDLEGG	21
8.1 VEDLEGG I VERNEFORSKRIFTA	21
8.2 VEDLEGG II NATURBASE SIN BESKRIVELSE AV RESERVATET	22
8.3 VEDLEGG III NATURBEITEMARK INNTIL RESERVATET	23
8.4 VEDLEGG IV KARPLANTELISTE FOR ALTERHAUG NR	24
8.5 VEDLEGG V SopPLISTE FOR ALTERHAUG NR	25

1 Innledning

Alterhaug naturreservat ble vernet ved kongelig resolusjon allerede 19.12.1969, dvs. med grunnlag i lov om naturvern av 1.12.1954, og ikke i naturvernlova av 19.06.1970 (med senere revisjoner). Reservatet skiller seg av denne grunn på flere punkt fra mer moderne reservat. Blant annet er verneforskrifta enkelt oppbygd med bare et par paragrafer (se vedlegg I). Der mangler et tydelig uttrykt verneformål, unntak fra verneforskrifta er ikke nærmere spesifisert, og det er heller ikke omtalt skjøtsels- eller forvaltningsplaner for området. I tillegg mangler det kart som viser hvordan området skal være avgrenset i marka (bare størrelsen er oppgitt).

Formålet med naturreservatet må av denne grunn avleses indirekte av verneforskrifta, samt det som anses vanlig for denne typen reservat. Det er der grunn til å merke seg følgende:

- Området er fredet som edellauvskogsreservat
- Under skjøtsel står det at området ”skal skjøttes slik at skogtypen opprettholdes og med særlig henblikk på å bevare almeforekomsten”

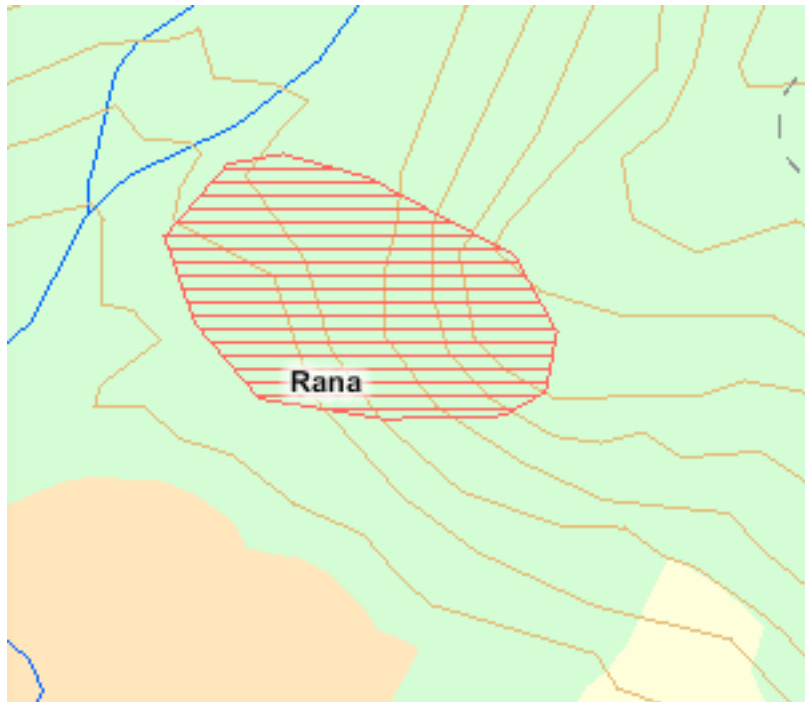
En mer moderne utarbeidet verneforskrift ville av denne grunn trolig vært omtrent som dette: ”Formålet med vernet er å ta vare på en edellauvskog med tilhørende mangfold av arter, spesielt forekomsten av alm.” Dette legges her til grunn for det videre arbeidet.

Formålet med en forvaltningsplan er å ha et praktisk hjelpemiddel for å opprettholde og fremme verneformålet. Den skal sikre en helhetlig forvaltning bl.a. ved å gi konkrete retningslinjer for skjøtsel og annen bruk av området. Den er samtidig et virkemiddel for å avklare forholdet mellom ulike verne- og bruksinteresser i området. Myndighetene håper at planen også fører til ei langsiktig forvaltning og virker konfliktdempende.

I forvaltningsplanen skal formålet med vernet bli utdypet og konkretisert. I tillegg skal også andre interesser knyttet til verneområdet trekkes fram, slik at en kan få utarbeidet samlede *forvaltningsmål*¹ for verneområdet. Bevaring av *naturkvalitetene*² er sentrale, og for disse skal det utarbeides egne *bevaringsmål*³.

¹ Forvaltningsmål gir uttrykk for alle målsettinger knyttet til et verneområde. Dette kan for eksempel være verdier/kvaliteter knyttet til areal, biologisk mangfold og naturtyper, eller interesser knyttet til friluftsliv, bruksinteresser og næringsinteresser. Bevaringsmål er en presisering av forvaltningsmål knyttet til naturkvaliteter.

Den foreliggende rapporten tar for seg det naturfaglige grunnlaget for vern og forvaltning av naturreservatet, samt setter opp forslag til bevaringsmål og kommer med råd om framtidig skjøtsel og forvaltning av området.

Figur 1.1. Avgrensning av Alterhaug naturreservat, slik dette kommer fram av Naturbase. Grensene her er ganske sikkert ikke i samsvar med de formelt korrekte og vedtatte grensene, men korrekt kart har ikke latt seg oppdrive i dette prosjektet.

² Naturkvaliteter er naturtyper, arter, geologi og landskap som skal tas vare på i et verneområde. Et verneområde kan ha en eller flere naturkvaliteter. Disse kommer gjerne direkte fram av verneformålet, men det kan være nødvendig å definere kvaliteter ut over dette. Dette er aktuelt i verneområder der formålene er for generelt eller vagt med hensyn til naturkvalitetene. Ny kunnskap om for eksempel biologisk mangfold kan også komme til etter at vernet ble etablert og verneformålet definert.

³ Bevaringsmål definerer den tilstanden en ønsker en naturkvalitet i verneområdet skal ha. Bevaringsmåla skal være målbare. De skal altså bli presisert gjennom mål for areal, nødvendige strukturer/prosesser og/eller forekomst av bestemte arter.

2 Materiale og metoder

2.1 Overordnede retningslinjer

Generelle retningslinjer for utarbeiding av forvaltningsplaner er gitt av Direktoratet for naturforvaltning. De har bl.a. utarbeidet en egen mal for skjøtselsdelen av forvaltningsplaner, og de har ei håndbok (DN-håndbok 17-2001, revidert seinest sommeren 2008) som gir informasjon bl.a. om hvordan og hvorfor en skal utarbeide forvaltningsplaner.

De konkrete og spesifikke retningslinjene for Alterhaug naturreservat kommer fram gjennom verneforskrifta for området, se vedlegg I.

2.2 Innsamling av informasjon

2.2.1 Naturfaglige kvaliteter

Kunnskapen om de naturfaglige kvalitetene er dels kommet fram gjennom den informasjonen som miljøvernavdelinga hos fylkesmannen sitter inne på, bl.a. det faglige grunnlaget for vernet. Dette er sparsomt og begrenser seg stort sett til det som står i områdebeskrivelsen i Naturbase, se vedlegg II. I tillegg ble det tatt direkte kontakt med Sigmund Sivertsen, Vitenskapsmuseet, som har undersøkt soppfunngaen i området. Det ble også tatt kontakt med grunneier Marianne Sletten (dels tilknyttet feltarbeidet og dels over telefon i etterkant), bl.a. for å få informasjon om brukshistoria.

Under arbeidet med å lage innspillene til forvaltningsplanen ble det foretatt ei befaring i området av rapportforfatteren den 28. juni 2008. Det var spesielt vegetasjonen i reservatet som ble studert, inkludert lav og moser. Tidspunktet var for tidlig på året til å fange opp marklevende sopp, slik at for denne organismegruppa må en basere seg på eksisterende informasjon.

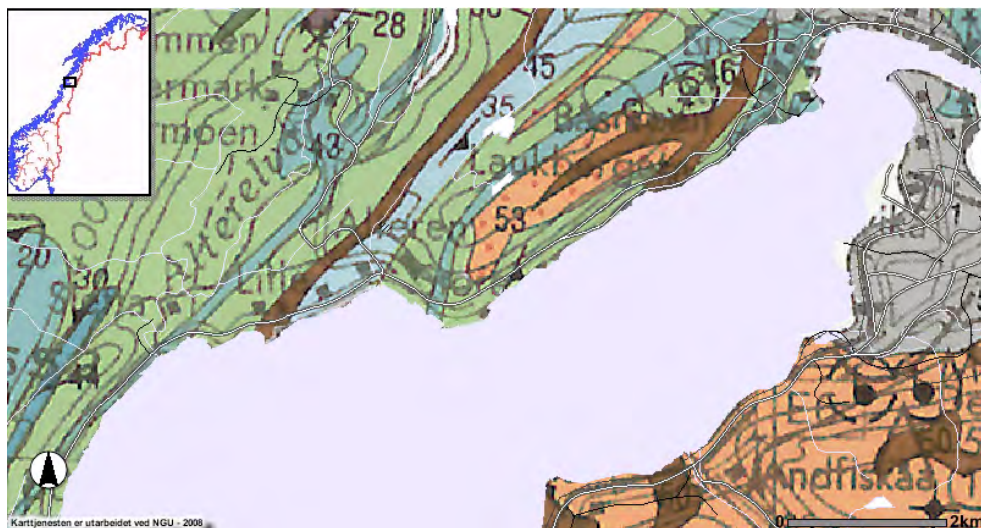
2.2.2 Relevante problemstillinger

Reservatet blir brukt til beite for sau, og dette har vært sett på som en viktig problemstilling for framtidig forvaltning av området. Blant annet uttrykker beskrivelsen i Naturbase (se vedlegg II) bekymring for om husdyrene kan ha negativ effekt på naturverdiene. Samtidig er det sannsynlig at dette er verdifull beitemark for gardsbruket, som følge av gunstig klima og frodig vegetasjon.

3 Områdebeskrivelse

3.1 Generelle naturforhold

Alterhaug naturreservat ligger i Rana kommune, på Alteren på nordsiden av Rana-fjorden vel 6 km vest for Mo. I ei sørvendt li står det her et bestand med almeskog ovenfor gårdsbrukene. Eksposisjonen er klimatisk gunstig, samtidig som berggrunnen er rik da det går et bånd med kalkspatmarmor gjennom lia her, se figur 3.1.

Figur 3.1. Utsnitt av geologisk kart over området. Den lyseblå fargen er kalkspatmarmor, mens det brune båndet er amfibolitt. Grønne farger er glimmerskifer m.v. Kilde: Norges geologiske undersøkelse 2008 (www.ngu.no/kart/bg250/), basert på Gustavson & Gjelle (1991).

Verneområdet ligger i sørboreal vegetasjonssone og svakt oseaenisk vegetasjonsseksjon (Moen 1998). Innslaget av varmekjære arter er derfor ikke uventet, samtidig som det kan dukke opp enkelte svakt kystbundne arter.

Lia der reservatet ligger er bratt, og i øvre deler er det innslag av bergflåg og åpne bergvegger. Nedover i lia mot dyrka marka blir det gradvis noe mer løsmasser og slakere terreng, men berg stikker opp i dagen også i nedre deler. Det er lite preg av rasmare, og jordsmonnet virker forholdsvis stabilt. Det er ellers svake tendenser til rygger og søkk langs lia. Marka bærer gjennomgående preg av frisk fuktighet til ganske tørre partier, og bekker eller stabile fuktige er mangelvare.

Det ble ikke sett stubber oppe i almeskogen. Det er litt vanskelig å vurdere årsaken til dette, men det er mulig grunnen er hard utnyttning og et åpent skogbilde tidligere, kombinert med mangel på inngrep i en del tiår etter det (dvs det har vært få stubber og disse har stort sett råtnet vekk).

På nedsiden av reservatet er det dyrket mark. På vestsiden er det økende innslag av gran, mens østsiden stedvis er mer åpen beitemark.

3.2 Karplanteflora og vegetasjonstyper

Selve almeskogen er en relativt homogen edellauvskog. Alm er dominerende treslag, mens det derimot er forholdsvis sparsomt med gråor her. Andre viktige treslag er dunbjørk og selje, samt mer sparsomt med osp og gran. Mye av skogen har frisk lågurtskog, der hengeaks er hyppig. Andre typiske arter er skogfiol, krattfiol og kvitmaure. I enkelte fuktige sig kommer blåtopp inn (stort sett noe åpent og dels grunnlendt – det er ikke snakk om fuktskog). I nedre deler av lia på dypere jordsmonn går det over i høgstaudeskog med arter som mjødurt, strutseving, tyrihjelms og skogsvinerot.

I østkant og nedkant går den over i mer åpen beitemark av engkvein-gulakstype, dels overgang mot en mer baserik flekkmure-sauesvingel-type.

Karplantefloraen kan ikke sies å være spesielt rik, men foruten alm, så opptrer flere andre varmekjære, edellauvskogstilknyttede arter som myske, vårerteknapp og lodneperikum. I tillegg er det grunn til å trekke fram et svakt kalkberg/-rasmærkelement i øvre deler med arter som rødflangre og kalktelg.

Figur 3.2. Sentrale deler av almeskogen i lia. Som det kommer fram er det ikke snakk om grove og gamle trær, men mest middelaldrende til unge trær. Feltsjiktet er samtidig gras- og urterikt og lågurtpreget.

3.3 Lav, moser og sopp

Når det gjelder lav så er skogen og trærne for unge til å ha velutviklede samfunn av arter typiske for gammelskog. Det ble ikke funnet interessante arter fra for eksempel gammelgranlavsamfunnet eller av knappenåslav. Når det gjelder lungeneversamfunnet så forekom det bare sparsomt med enkelte av de mest vanlige artene, som lodnevrenge *Nephroma resupinatum*, grynvreng *N. parile* og stiftfiltlav *Parmeliella triptophylla*.

Mosefloraen på marka og på trærne ble ikke spesielt undersøkt under feltarbeidet, og det antas primært å dreie seg om vanlige arter. Det ble derimot lett noe etter kalkkrevende arter på berg, og flere slike ble påvist på berghamrene i øvre deler av lokaliteten. Dette omfatter arter som raggmoser *Anomodon* ssp., putevrimose *Tortella tortuosa*, kammose *Ctenidium molluscum*, antatt holeblygmose *Seligeria donniana*, antatt radblygmose *S. tristichoides* og rødhøstmose *Orthothecium rufescens*. Ingen av artene kan regnes for spesielt sjeldne i regionen, men flere av dem er ganske sterkt knyttet til kalkstein, gjerne på noe fuktige steder.

Figur 3.3. Kalksteinsbergene i øvre deler av reservatet er for en stor del blankslipte og uten planter eller moser. I små bergsprekker vokste det likevel lokalt her flere kalkkrevende moser, inkludert et par arter blygmoser.

I Naturbase står det at området har ”en særdeles rik soppflora” (se vedlegg II). Dette baserer seg sannsynligvis på enkelte besøk i området på 1970- og 1980-tallet,

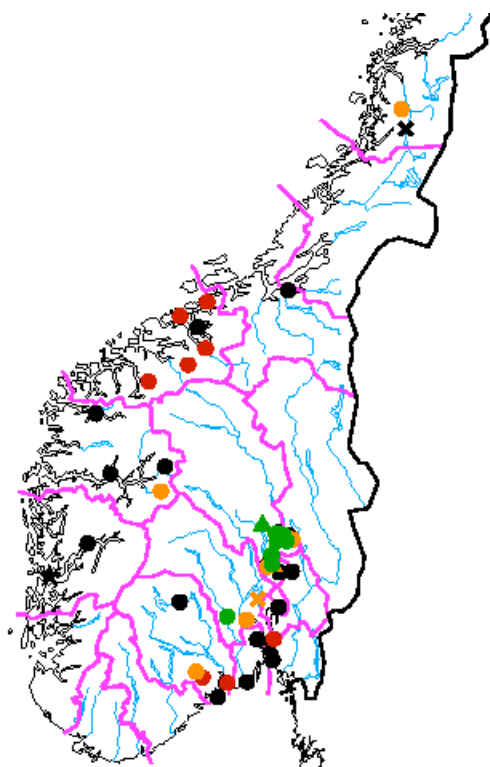
der ikke minst Sigmund Sivertsen var sentral. Blant annet var det ekskursjon til Alteren under nordisk soppkongress i 1976. Feltarbeidet i 2008 ble foretatt for tidlig på sesongen til å fange opp marklevende sopp, og skogen er gjennomgående for ung til å ha interessante vedboende sopp.

Deler av resultatene fra kartleggingene på 1970-tallet er sammenstilt i et par rapporter (Dissing & Sivertsen udatert, Sivertsen 1976), samt at spesielle funn er publisert i vitenskaplige rapporter (Dissing & Sivertsen 1980, 1983). Et forvaltningsmessig problem med det meste av disse dataene er at stedangivelsene gjennomgående er ganske grove. De kan dermed ikke direkte føres til funn i for eksempel naturreservatet på Alterhaug. I funnoversikten fra soppkongressen hos Sivertsen (1976) er disse funnene bare oppgitt med ”Store Alteren”, men da er det også inkludert en god del areal rundt reservatet, ikke minst barskogsområder rett på nordsiden, der flere av de mest interessante artsfunnene faktisk ble gjort (S. Sivertsen pers. medd.). S. Sivertsen har derfor laget ei ny liste over hvilke arter som sannsynligvis er påvist i reservatet, se vedlegg 8.5.

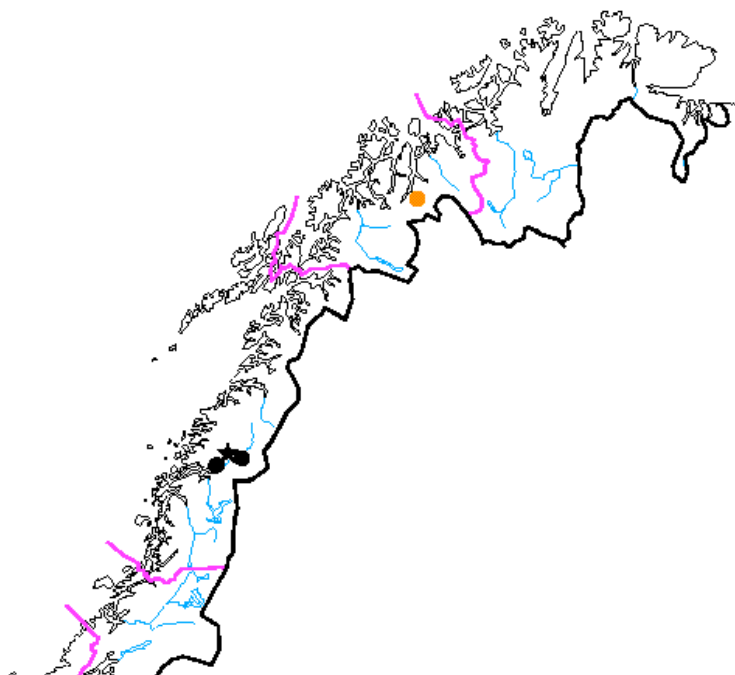
De fleste registrerte artene er trolig ganske utbredt og ikke spesielt sjeldne, men to av dem er rødlistet, begge som nær truet (NT). Det gjelder elegant småfingersopp *Ramariopsis subtilis* og huldrebeger *Rhodoscypa ovilla*. Førstnevnte art opptrer både i naturbeitemarker og rike løvskogsmiljøer, og finnes utbredt i lavlandet i Sør-Norge opp til Trondheimsfjorden. Nord for dette angir soppdatabasen (Bendiksen & Molia 2008) bare to funn fra Grane i Nordland. Forekomsten på Alterhaug er med andre ord ikke innlagt i datasystemet (men herbariebelegg skal foreligge ved Vitenskapsmuseet jf Sivertsen 1976), og representerer samtidig det nordligste hittil kjente funnet i Norge (arten ble påvist her i 1972), se figur 3.4. Huldrebeger er derimot så langt en nordlig art med noen få funn i Rana samt et i Skibotn i Troms i Norge, se figur 3.5.

3.4 Fauna

Området er såpass lite at det er begrenset med dyrearter som kan forekomme her. Det ble heller ikke lagt vekt på å fange opp faunaen under feltarbeidet i 2008. Trolig opptrer et fåtall vanlige skoglevende fuglearter. Potensialet for kravfulle og rødlistede dyrearter vurderes som lite.

Figur 3.4. Resultat av søk i NorskSoppDatabase (Bendiksen & Molia 2008) for utbredelsen til elegant småfingersopp *Ramariopsis subtilis* (NT) i Norge. Forekomsten på Alterhaug er ikke med her, og viser at dette er nordligste kjente funn hittil.

Figur 3.5. Resultat av søk i NorskSoppDatabase (Bendiksen & Molia 2008) for utbredelsen til huldrebeger *Rhodoscypa ovilla* (NT) i Norge. Arten er funnet et par steder i Rana og ellers hittil bare kjent fra Skibotn i Troms.

4 Bruksinteresser

4.1 Landbruk

Edellauvskogsreservatet ligger nær inntil gardsbruket på Alterhaug. Sammen med noe tilliggende skog og beitemark er reservatet inngjerdet og benyttes som beitemark for sau. Grunneier (M. Sletten pers. medd.) opplyste at det var opphør i beite en kortere periode for noen år siden. For øvrig har grunneier interesse av å kunne ta ut ved herfra, særlig i kantsoner.

4.2 Andre bruksinteresser

Det er ikke registrert andre bruksinteresser i området.

Figur 4.1. Parti i almeskogen med mye myske. Myske vokser i første rekke i lågurtpreget edellauvskog, men kan også finnes i andre skogtyper på der jordsmonn og klima er gunstig.

5 Forvaltingsoppgaver og bevaringsmål

5.1 Overordnede mål

Det overordnede målet er å ta vare på edellauvskogen med tilhørende artsmangfold, inkludert forekomsten av alm. Et underordnet mål kan være å ta vare på det kulturbetingede artsmangfoldet knyttet til randsoner med naturbeitemark.

5.2 Forslag til konkrete bevaringsmål

Forekomst av enkelte varmekjære og/eller kalkkrevende plantearter kan være et godt utgangspunkt for konkrete bevaringsmål, ikke minst almetrærne. Fokuset kan rettes både mot forekomst/ikke forekomst og mer konkrete bestandsmål/utbredelsesareal. Her foreslås det å trekke ut noen edellauvskogsarter, som alm, myske og vårerteknapp, samt et par kalkkrevende arter, som rødflangre, kalktelg og radblygmose. Siden det mangler konkrete tall på bestandsstørrelse og detaljert utbredelse (reservatet er da også såpass lite at sistnevnte parameter fort kan bli lite egnet), vurderes det her at forekomst/ikke forekomst best egnet parameter.

Det hadde også vært av interesse å utvikle bevaringsmål for naturbeitemarka med tilhørende arter. Dette vurderes likevel som noe problematisk for naturreservatet sin del. Årsaken er dels at det er snakk om svært små arealer som ligger innenfor reservatet, og bevaringsmålene kan derfor være vanskelige å oppnå som følge av tilfeldige svingninger i forekomst. Dels er årsaken at det ikke er kjent forekomster av spesielt relevante og interessante arter.

Tabell 5.1 Forslag til konkrete bevaringsmål for utvalgte vegetasjonssamfunn og plantearter i Alterhaug naturreservat, Rana kommune.

Art/plantesamfunn	Kommentar	Bevaringsmål
Alm	Arten er utbredt innenfor det meste av reservatet pr 2008. Gamle trær mangler.	Utbredelsesarealet bør stort sett opprettholdes. Forekomsten av gamle trær og dødt trevirke bør økes.
Myske	Arten finnes sparsomt i reservatet.	Arten skal forekomme i levedyktig bestand.
Vårerteknapp	Arten finnes sparsomt i reservatet.	Arten skal forekomme i levedyktig bestand.
Kalktelg	Arten finnes sparsomt i reservatet.	Arten skal forekomme i levedyktig bestand.
Rødflangre	Arten finnes sparsomt i reservatet.	Arten skal forekomme i levedyktig bestand.
Radblygmose	Arten finnes sparsomt i reservatet.	Arten skal forekomme i levedyktig bestand.

5.3 Samlet tilstandsvurdering

Fravær av eldre data for eksempel i form av vegetasjonskart, artslister og detaljerte områdebeskrivelser gjør det vanskelig å komme med noen vurdering av utviklingstrender innenfor reservatet i nyere tid. Indirekte bør det likevel være mulig å gjøre enkelte betraktninger.

I Naturbase står det at det har vært overbeite av sau i området i nyere tid og med påfølgende erosjon og manglende rekruttering av alm. Under feltarbeidet i 2008 ble derimot beitetrykket vurdert som moderat og noe erosjonsproblemer ikke observert. I tillegg ble det observert sparsom nyrekruttering av alm. Siden alm sjelden oppviser omfattende nyetablering, indikerer dette en relativt god tilstand for arten. Det ble heller ikke observert beiteskader på alm i 2008 (sau beiter riktig nok ikke så ofte på eldre almetrær, men hjortedyr kan gjøre stor skade). En positiv effekt av sauebeitet er at det holder gras, urter og busker nede, sammenlignet med fravær av husdyr. Dette gir økt innstråling mot marka og bedrer vekstvilkår for mange arter. En potensiell negativ effekt med sau kan være at den ofte beiter ganske selektivt på enkelte plantearter og dermed kan desimere dem sterkt (for eksempel orkidéer).

Når det gjelder andre inngrep i reservatet i nyere tid, så ble det ikke funnet spor etter slike. Det ser ikke ut til å ha vært noe hogst av betydning de siste tiårene.

Samlet sett vurderes tilstanden i 2008 som god. Et visst beitetrykk av sau vurderes som positivt. Dette bør likevel overvåkes og kontrolleres, slik at det ikke blir for

høyt med påfølgende overbeiting, eller at det fører til at bevaringsverdige enkeltarter får alvorlige problemer med overlevelsen.

5.4 Trusler mot verneverdiene

Slik statusen virker i dag, er det ikke kjent store eller akutte trusler mot naturverdiene i reservatet. Enkelte potensielle trusler kan trekkes kortfattet fram:

Husdyrbeite er positivt innenfor visse grenser. Hvis det blir for hardt kan en få erosjon og tråkkaskader i skogen, og arter kan beites så intensivt ned at de forsvinner fra området. De fleste husdyrslag har samtidig både sine positive og negative sider. Sau kan beite for hardt på enkelte urter. Storfe gir lett en del tråkkaskader i bratt terreng og på fuktig mark. Hest beiter hardt enkelte steder og vraker helt andre (vil neppe beite noe i skogen). Geit kan være hard mot lauvtrær spesielt, og det frarådes derfor relativt sterkt å tillate geitebeite i reservatet.

Beite av hjortedyr er et alvorlig problem mot flere viltvoksende treslag. Det gjelder også alm, som virker spesielt hardt rammet av hjortebeite på deler av Vestlandet. Over store områder der er det nå omtrent slutt på nyrekruttering av alm, samt at de har skadd og dels drept selv store trær. Hittil virker dette å være et noe mer marginalt problem i Nord-Norge, men det er viktig å være på vakt.

Hogst kan utgjøre en trussel hvis den ikke gjennomføres på en skånsom måte. I det bratte terrenget vil generelt bruk av tunge motorkjøretøy som traktor lett skade både trær og marksjiktet vesentlig og frarådes derfor generelt. I stedet bør en satse på bruk av for eksempel vinsj, med standplass på dyrket mark i nedkant av reservatet.

Spredning av gran kan være et problem i enkelte edellauvskogsbestand, både av naturlig gran der det finnes og plantet gran for eksempel på Vestlandet. Det er ikke kjent spesielle kvaliteter knyttet til gran innenfor Alterhaug naturreservat. Økt forekomst av dette treslaget vil derfor her måtte vurderes som negativt.

5.5 Generelle retningslinjer for tiltak i hele området

Det er ikke grunnlag for å dele opp reservatet i ulike delområder. Til det er det for lite. Det foreslås i stedet at retningslinjene gjelder for hele området. Med bakgrunn i vurderingene av viktige verdier i området, forslag til bevaringsmål, samt mulige trusler, er foreslått følgende generelle retningslinjer:

- Husdyrbeite tilstrebes opprettholdt, men innenfor et nivå som ikke skaper erosjon eller beiteskader på alm.
- Hogst begrenses til uttak av boreale treslag, særlig gran og bjørk, og uten bruk av motorkjøretøy innenfor reservatet.

Det foreslås her ikke mer konkrete retningslinjer for området. Det ser ut til å være begrensede problemstillinger knyttet til reservatet. Grunneier er interessert i å ta ut

litt trevirke, men ikke av alm, samt bruke området til noe ekstensivt sauebeite. Naturverdiene er knyttet til forekomsten av alm, enkelte andre varmekjære planter og enkelte antatt noe kalkkrevende sopp. Hogst av treslag uten alm ser ikke ut til å være i konflikt med verdiene, men snarere kan være positivt (både for å fremme forekomsten av alm, samt sopp knyttet til rik lauvskog og naturbeitemarker), og dette bør kunne utføres uten bruk av motorkjøretøy i reservatet. Ekstensivt husdyrbeite vurderes som positivt, og siden reservatet er såpass lite må dette uansett holdes under en viss grad av oppsyn for å unngå beiteskader (tak på antall dyr eller tid på året vurderes her som ineffektive tiltak).

Figur 5.1. Bergmynte og haremat i lågurtpreget skog i øvre deler av almeskogen. Begge er varmekjære arter som begynner å bli sjeldne så langt mot nord. Artene trives i edellauvskog og varme kantsoner. Bergmynte misliker for mye utskygging, mens haremat muligens kan være mer utsatt for hardt beite.

6 Oppfølging av verneområdet

6.1 Oppfølging av skjøtsels- og forvaltningstiltak

Både effekter av beite på feltsjikt og trær bør følges opp framover for å vurdere om naturkvalitetene opprettholdes, styrkes eller forverres. Det samme gjelder eventuelle uttak av virke fra området, samt naturlige suksesjoner, for eksempel spredning av gran.

6.2 Oppfølging av bevaringsmål

Det hadde vært av interesse å foreta en mer grundig inventering av markboende sopp, inkludert beitemarkssopp på tilliggende beitemark, for å få bedre oversikt over spennvidden i naturverdier her, samt et klarere bilde av eventuelle positive effekter av husdyrbeitet. En slik kartlegging bør foretas på høsten, og ut fra klimaforholdene må det nok tilstrebes at det blir gjort litt ut på høsten i en langvarig, fuktig periode (trolig er det forholdsvis uregelmessig med fruktifisering i ei slik bratt og soleksponert li, der det i tørre høster kan være generelt dårlig med sopp som kommer opp).

6.3 Revisjon av forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen bør revideres innen 5-10 år. Det er særlig relevant med revisjon hvis det skjer større bruksendringer i området (skifte av husdyr, opphør av husdyrbeite mv).

7 Kilder

7.1 Skriftlige kilder

Bendiksen, K. & Molia, A. 2008. Norsk SoppDatabase (NSD). Naturhistorisk museum, Universitetet i Oslo, [Presentasjon for internett ved Einar Timdal]. Nedlastet 2009.01.19 fra databasen på: <http://www.nhm.uio.no/botanisk/sopp/>

Direktoratet for naturforvaltning 2007. Kartlegging av naturtyper. Verdisetting av biologisk mangfold. DN-håndbok 13-1999: 1-161. Revidert 2007.

Direktoratet for naturforvaltning 2008. Områdevern og forvaltning. DN-håndbok 17 (2001). Revidert 2008.

Direktoratet for naturforvaltning 2008. Naturbase <http://dnweb12.dirnat.no/nbinnsyn/>
Versjon pr 26.11.2008

Dissing, H. & Sivertsen, S. udatert. Preliminary check-list of Pezizales from Rana. Rapport, 7 s.

Dissing, H. & Sivertsen, S. 1980. Operculate Discomycetes from Rana (Norway) 3. *Helvella rivularis* sp. Nov. Bot. Tidsskr. 75: 101-104.

Dissing, H. & Sivertsen, S. 1983. Operculate Discomycetes from Rana (Norway) 5. *Rhodoschypha* gen. nov. and *Rhodotarzetta* gen. Nov. Mycotaxon Vol. KVI, No. 2: 441-460.

Gustavson, M. & Gjelle, S. T. 1991. Geologisk kart over Norge. Berggrunnskart MO I RANA. M 1:250 000. NGU.

Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge. Vegetasjon. Statens kartverk.

Sivertsen, S. 1978. Third Nordic mycological congress, Rana 1976. Preliminary list of species observed. Rapport, 26 s.

7.2 Muntlige kilder

Marianne Sletten, grunneier

Sigmund Sivertsen, Vitenskapsmuseet, Trondheim

8 Vedlegg

8.1 Vedlegg I Verneforskrifta

Forskrift om fredning av naturområde, Alterhaug, Rana kommune, Nordland.

Fastsatt ved kgl.res. av 19. desember 1969. Fremmet av Miljøverndepartementet..

1.

I medhold av lov om naturvern av 1. desember 1954, § 1 fredes som edellauvskogreservat et ca. 14,5 dekar stort almebestand på eiendommen Alterhaug, gnr. 139, bnr. 6 i Rana kommune, Nordland fylke i samsvar med fremlagt utkast.

2.

Den myndighet Kongen har ifølge lov om naturvern av 1. desember 1954, § 3 til å gjøre unntak fra gjeldende fredning og ifølge § 4 til å bestemme hvordan fredningen skal kunngjøres og avmerkes i marken overføres til departementet.

I medhold av lov om naturvern av 1. desember 1954, § 1 er fredet som edellauvskogreservat et ca. 14,5 dekar stort almebestand på eiendommen Alterhaug, gnr. 139, bnr. 6 i Rana kommune, Nordland fylke. For reservatet gjelder følgende bestemmelser:

1.

a. Området skal skjøttes slik at skogtypen opprettholdes og med særlig henblikk på å bevare almeforekomsten. Forsiktig hogst i dette øyemed skal foretas etter samråd med Statens naturverninspektør. Trevirket tilfaller eieren. Forøvrig er det forbudt å fjerne eller skade trær, busker og annen vegetasjon.

b. I det fredede området må det ikke bygges hytter, veier, framføres luftledninger eller jordkabler, foretas uttak av masse, dreneres, anvendes kjemiske plantevernmidler, gjødsles eller foretas andre inngrep som kan påvirke de naturgitte vilkårene for vekstlivet.

2. Grensene for det fredede område er inntegnet på et riss som oppbevares i departementet og skal markeres ved skilt og merker på stedet.

3. Området skal forvaltes og skjøttes av Nordland fylkesskogkontor.

8.2 Vedlegg II Naturbase sin beskrivelse av reservatet

BELIGGENHET/NATURGRUNNLAG:

Lokaliteten ligger like nordøst for bebyggelsen på Store Alteren og et par hundre meter nord for Alterhaug gård. Verneområdet omfatter et almebestand av beskeden utstrekning.

FAGLIG VURDERING:

Verneområdet dekker 250 m av den nederste delen av en sørvendt skogsli med næringsrikt jordsmonn. Sentralt i reservatet fins en stor almeforekomst. Like nord for denne er det et kalksteinsflåg med rasmarker. Det er ellers i området blandingskog med gran og bjørk. Undervegetasjonen er for det meste høgstauderik med særlig varmekjære planter og en særdeles rik soppflora.

VERNEFORMÅL:

Verneformålet er å bevare et tett almebestand og omgivende frodig blandings-skogsli med rik urte- og soppflora.

PÅVIRKNING/INNGREP:

I de seinere åra er det skjedd tydelig overbeiting av sau slik at erosjon har oppstått og almeforynginga uteblir.

VV00000172, Alterhaug
Kommune Rana
Områdebeskrivelse Les mer om verneområdet på [Miljøstatus i Nordland](#)

BELIGGENHET/NATURGRUNNLAG:
Lokaliteten ligger like nordøst for bebyggelsen på Store Alteren og et par hundre meter nord for Alterhaug gård. Verneområdet omfatter et almebestand av beskeden utstrekning.

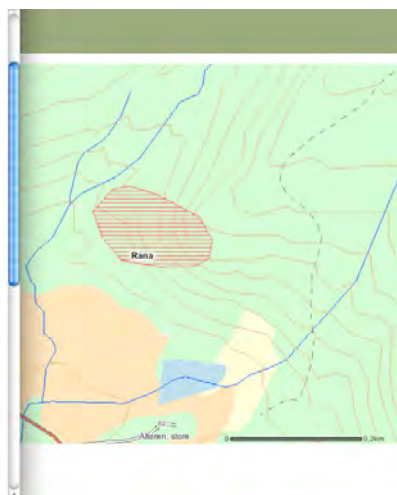
FAGLIG VURDERING:
Verneområdet dekker 250 m av den nederste delen av en sørvendt skogsli med næringsrikt jordsmonn. Sentralt i reservatet fins en stor almeforekomst. Like nord for denne er det et kalksteinsflåg med rasmarker. Det er ellers i området blandingskog med gran og bjørk. Undervegetasjonen er for det meste høgstauderik med særlig varmekjære planter og en særdeles rik soppflora.

VERNEFORMÅL:
Verneformålet er å bevare et tett almebestand og omgivende frodig blandings-skogsli med rik urte- og soppflora.

PÅVIRKNING/INNGREP:
I de seinere åra er det skjedd tydelig overbeiting av sau slik at erosjon har oppstått og almeforynginga uteblir.

Vern

Verneform	naturreservat
Verneemne	edelløvskoglike løvskoger
Vernedato	19.12.1989
Verneforskrift	http://www.lovdata.no/for/tilmvtm-19691219-0005.html
Verneformål	Bevare en stor almeforekomst.
Internasjonal status	IUCN IA
Forvaltningsmyndighet	Nordland
Forvaltnings-/skjetsplan	Ingen
Forvaltningsplan vedtatt	

Figur 8.1. Utklipp fra Naturbase av 04.12.2008, der informasjon om naturreservatet er lagt inn, samt avgrensning på kart.

8.3 Vedlegg III Naturbeitemark inntil reservatet

Alterhaug - naturbeitemark

UTM: VP 5518 5556

NATURTYPE: Naturbeitemark

VERDI: Viktig - B

Kjelde: 28.06.2008 G. Gaarder

Områdebeskrivelse: Lokaliteten ligger på Store Alteren litt vest for Mo i Rana. I ei sørvendt li ovenfor kulturengene er det her noe delvis åpen beitemark. Lokaliteten ligg rett på utsida av Alterhaug naturreservat.

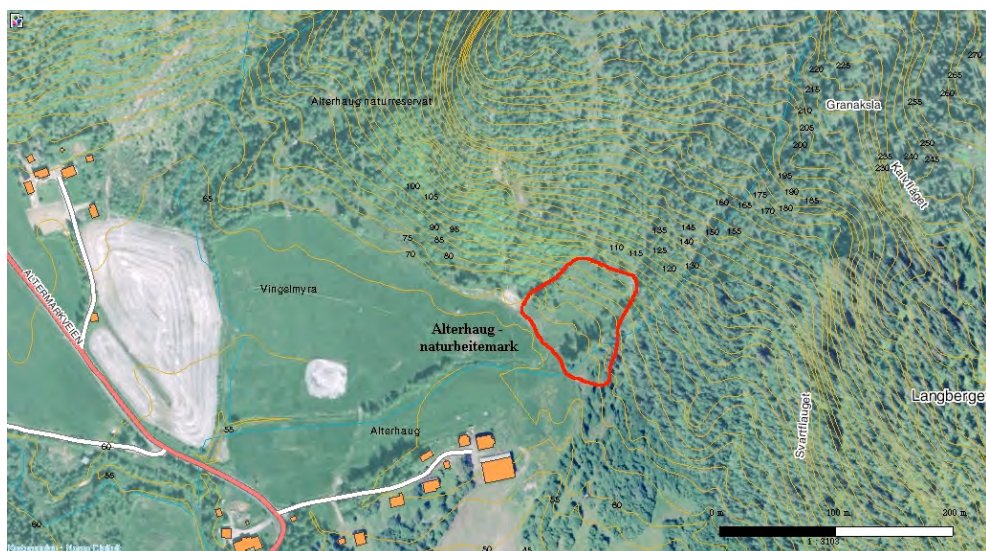
Naturtyper: Det er snakk om ei frisk til fuktig eng, der mykje er av sølvbunketype og noko er preg av frisk fattigeng av kysttype.

Påvikrning: Lokaliteten blir brukt som beitemark for sau. Beitetrykket virket på undersøkelsestidspunktet ganske godt tilpasset beitegrunnlaget. Det er ikke sjekket nærmere omkring bruken av gjødsel på beitemarka, men det virker sannsynlig at i det minste deler av beitemarka har mottatt lite eller ikke noe ekstra gjødsel.

Artsmangfold: Karplantefloraen er forholdsvis artsrik med brukbar forekomst av naturengplanter. Dette inkluderer finnskjegg, gulaks, harerug, tepperot, kvitmaure, bråtestarr, engfrytle, jonsokkoll, prestekrage, kattedot, blåkløkke, tiriltunge, samt hårstarr. Undersøkelsestidspunktet var for tidlig til å se etter beitemarkssopp, men det er et klart potensial for slike, også rødlistearter.

Verdisetting: Lokaliteten får verdi som viktig – B. Lokaliteten er ikke særlig stor, men den har en brukbar hevd og er stedvis ganske artsrik.

Forslag til skjøtsel og omsyn: Registrerte naturverdier er avhengig av fortsatt hevd i form av beite. Samtidig bør en helst unngå gjødsling. Det vil også være nødvendig med rydding av ungsog i kantsonene år om annet. Det er særlig viktig å fjerne treslag som bjørk, gran og gråor, mens en i større grad bør spare eventuelt oppslag av alm.

Figur 8.2. Avgrenset naturbeitemark på Alterhaug i Rana kommune.

8.4 Vedlegg IV Karplanteliste for Alterhaug NR

Lista er basert på feltundersøkelser av Geir Gaarder 28.06.2008. artene er sortert etter norsk navn. Lista er ikke fullstendig.

Alm	Fuglestarr	Hundekjeks	Mjødurt
Bergmjølke	Fuglevikke	Hårstarr	Myske
Bergskrinneblom	Gauksyre	Kalktelg	Ormetelg
Bleikstarr	Gjerdevikke	Karve	Osp
Blåklukke	Gran	Kranskonvall	Prestekrage
Blåkoll	Grønnburkne	Krattfiol	Rips
Blåtopp	Gråor	Krattmjølke	Rød jonsokblom
Bringebær	Gul frøstjerne	Kvitmaure	Rødflangre
Brunrot	Gulflatbelg	Kvitveis	Rødsildre
Dunbjørk	Gulsildre	Legeveronika	Rødsvingel
Einer	Gulstarr	Lodneperikum	Selje
Einstape	Haremat	Lundrapp	Skogburkne
Engsoleie	Harerug	Løvetann	Skogfiol
Fjellfiol	Hengeaks	Maiblom	Skogsnelle
Fjellforglem-megei	Hengeving	Markjordbær	Skogstjerneblom
	Hestehov	Maurarve	Skogstorkenebb

Skogsvinerot	Storklokke	Taggbregne	Tyrihjelm
Skogvikke	Strutseving	Teiebær	Tysbast
Slirestart	Sumphauke-	Tepperot	Vanlig arve
Sløke	skjegg	Trollbær	Vendelrot
Småmarimjelle	Sølvbunke	Trollurt	Vill-løk

8.5 Vedlegg V Soppliste for Alterhaug NR

Lista er basert på opplysninger fra Sigmund Sivertsen i januar 2009. Funnene ble gjort på 1970-tallet og nøyaktig stedfesting manglet da. Det er derfor knyttet litt usikkerhet til om funnene ble gjort i eller like utenfor reservatet. Sannsynligvis er det også funnet andre arter i reservatet. Funn merket med * har mest usikker lokalisering og kan være funnet utenfor reservatgrensene. ** - ikke angitt for Norge i den nyeste taksonoversikten (<http://www.nhm.uio.no/botanisk/sopp/> - pr 19.01.2009).

<i>Arrhenia lobata</i> (stor mosekantarell)	<i>Rhodoscypha ovilla</i> (huldrebeger – NT)
<i>Ascobolus roseopurpurascens</i>	<i>Saccobolus depauperatus</i> (småsporet dvergprிக்கbeger)
<i>Ascobolus viridis</i> (jordprிக்கbeger)	<i>Scutellinia kerguelensis</i> (nymfekransøye)
<i>Boubovia luteola</i> *	<i>Scutellinia macrospora</i>
<i>Helvella cupuliformis</i> (trefargemorkel)	<i>Scutellinia mirabilis</i> *
<i>Mycena acicula</i> (rød gulfothette)	<i>Scutellinia scutellata</i> (rødt kransøye)
<i>Parascutellinia carneosanguinea</i> * (narrekransøye)	<i>Tarzetta gaillardiana</i>
<i>Peziza prosthetica</i> (vrangbegersopp)	<i>Thecotheus pelletieri</i>
<i>Peziza succosa</i> (gulnende begersopp)	<i>Trichophaea woolhopeia</i> * (kalkfløyelsbeger)
<i>Peziza viridifusca</i> **	<i>Wilcoxina rehmi</i> *
<i>Pulvinula niveoalba</i> (hvitt myggbeger)	(mørkhåret lurvebeger)
<i>Ramariopsis subtilis</i> (elegant småfingersopp – NT)	

Miljøfaglig Utredning AS ble etablert i 1988. Firmaets hovedformål er å tilby miljøfaglig rådgivning. Virksomhetsområdet omfatter blant annet:

- Kartlegging av biologisk mangfold
- Konsekvensanalyser for ulike tema, blant annet: Naturmiljø, landskap, friluftsliv, reiseliv og landbruk
- Utarbeiding av forvaltningsplaner for verneområder
- Utarbeiding av kart (illustrasjonskart og GIS)
- FoU-virksomhet
- Foredragsvirksomhet

Hovedadresse:

Prestegårdsveien 27, 6630 Tingvoll

Telefon: 97 97 84 20

Org.nr.:

984 494 068 MVA

Hjemmeside:

www.mfu.no